

Марко М. Ђорђевић

Универзитет у Крагујевцу, Педагошки факултет у Јагодини

КА ДЕФИНИЦИЈИ ПОЛИТИЧКОГ БЕСЕДНИШТВА – АУТОРИТАРНО И ДЕМОКРАТСКО ПОЛИТИЧКО КОМУНИЦИРАЊЕ

Сажетак

У овом раду истражује се политичко (делиберативно) беседништво, стављањем акцента на општа реторичка и стилска обележја новијег политичког беседништва у Србији од 1988. до 2003.

Посматрајући га као једно од најзначајнијих комуникацијских средстава политичке борбе, средство за пласирање политичких идеја, али и политичке манипулације, приступили смо одређивању појма и функције политичког беседништва и расправљали о његовим жанровским специфичностима и модалитетима.

На основу теоријског модела о постојању доминантних комуникацијских парадигми, ауторитарне, демократске и либерално-демократске, покушали смо да применом компаративног и аналитичко-синтетичког метода истражимо општа реторичка и стилска обележја новијег политичког беседништва у контексту историјско – политичких околности и прилика у којима је настајало.

У раду су разматрани и видови утицаја изговорене речи на аудиторијум и начин обликовања јавног мњења, непосредно, као и посредством медија масовног комуницирања. Нагласак је стављен на политичко беседништво као „вештину уверавања“.

Кључне речи: политичка беседа, политички говор, политичко комуницирање, политички беседници, реторика, беседништво, политичке идеје, вештина уверавања, слушаоци, масовна публика.

Једна од првих теоријских дефиниција политичког (грч. симбулеутичко – саветодавно, лат. делиберативно – оно које доводи до одлука) беседништва, у вези је са Аристотелом: „У политичком се говорништву или на нешто подстиче или од нечега одвраћа, јер увек једно или друго чине они што приватна лица саветују на њихово лично добро, као и они што народ саветују на опште добро.“ (Аристотел, 2000: 46)

Осим очигледног инсистирања на идеји општег добра народа (које не искључује лично добро појединаца) и вредностима које би политичка беседа требало да заступа, у овој дефиницији је остваривање такве мисије подарено и онима који би употребом снаге речи и исправних политичких аргумената могли успешно друге да саветују на опште добро. А ко би (и какви) заправо требало бити ти истакнути појединци, народни трибуни, политичари, државници или слободни мислиоци? Очигледно је да то не могу бити „обичне“ већ „посебне“ личности које би биле у могућности да осим многих врлина, знања и способности, снагом, истинитошћу и лепотом својих речи, које су у сагласности са политичким делањем, приволе сопствени народ за одређене идеје и придобију његову подршку за остваривање општих политичких циљева. Аристотел је сматрао да би предмет политичких беседа и реторичко умеће говорника требало да буду усмерени ка решавању следећих питања од важности за устројство и функционисање државе: приходи и расходи, рат и мир, одбрана земље, увоз и извоз и законодавство (Аристотел, 2000: 46).

У сличном духу, Бранислав Нушић у својој *Реторици* сматра да је „политичким беседама увек предмет интерес и добро државе и народа“, и да „имајући тако висок смер, ова врста беседе, сем осталих говорничких услова, (подвукао М. Ћ.), сем једног широког и поузданог образовања, захтева још и добро познавање народа, његових правих потреба као и великих државних интереса.“ (Нушић, 2009: 46)

Могла би се, међутим, донекле релативизовати оваква појмовна одређења и запитати се, колико су, наведена, у извесној мери, идеалистички заснована виђења политичког беседништва и његових функција у сагласности са савременим политичким говорништвом, будући да у њему начело делотворности (ефикасности), унапређењем формално–естетских квалитета изговореног у процесу придобијања аудиторijума, често односи превагу над идејним и етичким квалитетима? На оваква запажања нас упућује и Филип Бретон, говорећи да у комуникацији „естетски део поруке тежи да се наметне уместо садржаја“ и напомињући, „да манипу-

лација почиње онда када та "благополагодљивост" заузме место аргумената, које иначе прати, да би сама постала средишња тачка дате ситуације". (Бретон, 2000: 77-80)

У дефиницијама које су имале за циљ да расветле појам политичког беседништва, од античких времена до данас, примењивани су различити критеријуми његовог одређења. У новије време, такве теоријске покушаје налазимо код нас у радовима Симе Аврамовића, Обрада Станојевића, Јовице Тркуље, Дејана Милића и осталих, који су стваралачким промишљањем теоријских покушаја својих претходника из наше даље прошлости (Аврам Мразовић, Бранислав Нушић, Јован Стерија Поповић и др.), и оних који су настајали у блиској прошлости (Сретен Петровић, Љубомир Тадић и др.) покушали да изнедре утемељене дефиниције појма и установе теоријски одрживе поделе политичког беседништва.

Неретко из ових дефиниција не бива у потпуности јасно да ли су политички говори и политичке беседе идентични појмови, или се између њих могу успоставити значајне разлике? Могуће нејасноће, такође, настају и када се приступи утврђивању врста политичког беседништва. Понекад се изједначавањем ова два појма и применом различитих критеријума поделе (место говорења, тип говорника, врста аудиторијума, важност изговореног, циљ који се жели постићи) ситуација додатно усложњава.

Сумирајући теоријске закључке својих претходника, али и својих савременика, Сима Аврамовић, попут Горгије који је сликовито поредио беседништво са лековима¹⁾, заснива своју теоријску поделу политичког беседништва узимајући као кључни критеријум поделе непосредни циљ (учинак изговореног), тј. да ли оно „има за непосредни циљ остваривање политичке власти у ужем смислу, или пак остваривање неког другог интереса, који се може у најширем значењу подводити под политички, како по садржини, тако и према методу помоћу кога се он жели постићи". (Аврамовић, 2008: 343)

Сматрајући синонимима изразе *политичко беседништво* и *политичко говорништво*, он на основу поделе на политички говор у ужем смислу и политички говор у ширем смислу, не приступа прецизном појмовном разграничењу између *политичке беседе* и *политичког говора*:

1) „Као што једни лекови сузбијају болест, а други, несразмерни, прекидају живот, тако и неки говори растује, други развеселе, трећи уплаше, четврти слушаоцу усаде одважност, а пети неким злим завођењем затрују и зачарају душу". (цит.према: Ј. Тадић, *Реторика – увод у вештину беседништва*, Филип Вишњић, Београд, 1995, стр. 305)

„Политички говор у ужем смислу може обухватити мноштво различитих повода и садржаја, који су мање или више непосредно везани за освајање или вршење власти. Он се појављује као *скупштински, партијски* (конгресни), *агитациони-предизборни, дипломатски, говор на митингу, полемички*, а ту би се могло додати и *мноштво других специфичних ситуација када се држи полемички говор ad hoc* при сусрету са грађанима, представља политички програм, обраћа нацији, прославља неки догађај, преговара са другим политичким субјектима, обраћа медијима, итд.“ (Аврамовић, 2008: 343)

Одсуство прецизног појмовног разграничења између *политичког говора* и *политичке беседе*, приметно је, донекле, и код Јовице Тркуље који је политичко беседништво дефинисао као „врсту беседништва које се односи на питања за које је заинтересован велики број људи, од којих понекад зависи судбина читавог народа“ (Тркуља, 2005: 10) Он говорећи о различитим врстама политичког иступања разликује три врсте политичког беседништва. „Најчешћи и најпознатији вид је *политичка беседа или политички говор* који може бити упућен маси на тргу, на политичким конгресима, конвенцијама и сл. великим скуповима и, с друге стране, дифузном медију којем се говорник обраћа посредством радија, телевизије, филма и интернета. Друго, то су *парламентарне дебате* које се односе на иступања у представничким телима (парламенту, градској или општинској скупштини, скупштини акционара и сл.) Ове дебате имају посебне карактеристике и правила; иступање је реторичко, негује се и цени досетљивост, способност брзог реаговања, избегавају се лични обрачуни, аудиторијум је пробран и тако даље. И треће, *дипломатско преговарање*, као вид реторичког убеђивања чији је циљ да се добије што више, а попусти што мање.“ (Тркуља, 2005: 10-11)

За Дејана Милића, чини се, не постоји ни недоумица, јер он у својој књизи *Српски политички говор модерног доба* (Милић, 2006) већ насловом и идејним опредељењем за синтагму *политички говор*, политичке беседе и политичке говоре поставља у идентичну појмовну и квалитативну раван.

Очигледно је да су теоријска разматрања ових аутора донекле у супротности са идејама класичних теоретичара политичког беседништва, али и са оним које је својевремено заступао Нушић, вршећи поделу ове врсте беседништва на свега три подврсте: *државничко, парламентарно* и *партијско* тј. *зборско*. (Нушић, 2009: 46)

У његовој, али и у Аристотеловој дефиницији, садржано је, међутим, још неколико важних појединости које се не смеју заобићи. Оне нам могу бити од важности у покушају појмовног и жанровског дефинисања политичког беседништва. Наиме, Нушић сматра да „политичке беседе имају све особине *правих беседа*“, истичући надаље важност улоге беседника и „одмерености његовог изражавања“ (реторичко-стилске особености говора), што су поред пространог знања, познавања политичких односа и дубоке уверености „да су погледи које заступа истински интереси његовога народа и његове земље“ (Нушић, 2009: 47), темељни предуслови његовог устројства.

Доведемо ли овакво теоријско одређење у блиску везу са Аристотеловим теоријским одредницама које суштински одређују појам политичког беседништва, а то су, *предмет политичких беседа* и *реторичко умеће говорника*, бићемо, чини се, на правом трагу. На то указује још једна занимљива појединост из Нушићеве *Реторике* (2009). Иако је извршио троделну поделу политичког беседништва, он изворнијим сматра *државничке* и *парламентарне* беседе од *партијских тј. зборских* које „врло често излазе из оквира *правог беседништва*“ (Нушић, 2009: 48), због тешкоћа у прописивању стила и начина изражавања и окренутости ка унутарстраначким питањима (агитације, обавештења, кандидатуре, полагање рачуна и др).

Природно је закључити да за потоњу врсту реторичког делања (политичке говоре), питање избрушености стила (красноречја), милозвучности језика, композиционе усклађености, посебних вербалних и невербалних способности које одликују надарене политичке говорнике и остали реторичко - стилски (пред)услови, нису од пресудне важности. Логично је разграничити политичке беседе, нушићевски речено, као „праве беседе“ које не може изговорити било ко, рећи било шта, учинити то, било где, било када и било како, од политичких говора које не мора да изговори политички беседник *per se*, већ то може и онај коме је свакодневни занат или позив бављење политиком, а изговорена реч, пре свакодневног средство, него циљ.

ПОЛИТИЧКА БЕСЕДА И ПОЛИТИЧКИ ГОВОР

Политичко беседништво, поред предметне усмерености ка решавању општих циљева од важности за судбину државе и народа, посебне реторичке компетентности говорника, специфичности

у погледу места, времена (тренутка) и посебног политичког мотива за његово одржавање, одређује, управо његова квалитативна (формално-естетска) димензија политичког комуницирања. Наведеним категоријама могла би се придодати и она која претходи чину изговарања, а то је његова посебна припремљеност, иако има и политичких беседа које су изговорене (*ex tempore*), без претходне припреме и језичко–стилског цизелирања.

Љубомир Тадић, расправљајући о вештини беседништва, сматра да је „одавно позната фасцинација естетичким квалитетима језичког израза“, и да је реторика, коју он, додуше, појмовно третира, пре као практичну, него теоријску дисциплину, „од почетака неговала комуникацију, као пре свега, емоционално – афективан, а тек затим рационално – интелектуалан однос.“ (Тадић, 1995: 324)

Овај аутор, ослањајући се на идеје Ролана Барта (Roland Barthes), такође истиче : „За беседничку вештину необично је важна чулна страна језика, ритам и звук, битно је не само шта се каже него и како се нешто каже, којим изражајним средствима. Ово како је такође обележје специфично уметничког израза. Беседник који не води рачуна о утиску који ће његов говор имати на слушаоце – рђав је беседник. Нарочито сликовит говор приближава беседништво уметности. Ролан Барт указује на постанак тзв. епидеиктичког говора као украсне, спектакуларне прозе. У прелазу од стиха на прозу губе се метрика и музика. Горгија, тврди Барт, хоће да их замени кодексом који је иманентан поезији: речима истог склада, симетријом реченица, јачањем антитеза звучном сличношћу, метафорама, алитерацијама.“ (Тадић, 1995: 307)

Да ли би смо били на погрешном трагу ако би смо тврдили да се наведени критеријуми могу у великој мери применити и када је реч о политичком беседништву као специфичном виду политичког јавног комуницирања? Може ли се негирати теза да у *политичким говорима* за разлику од *политичких беседа*, углавном изостају, или их има у незнатној мери, претходно наведени чиниоци? Ако би се одговор потражио сагледавањем наведеног теоријског проблема из комуниколошког, поред филолошког аспекта, и развијала гледишта у правцу идејних тековина политичког маркетинга и социјалне психологије, онда би се, донекле, та спољашња, формално-естетска димензија обликовања политичких беседа, могла посматрати као функционално средство које омогућује лакше досезање до политичких идеја као информативног језгра поруке.

Формално–естетским обликовањем политичке поруке успешно се мобилише и усмерава јавно мњење у одређеном правцу. У складу са тим утиче се на одређени тип политичког делања поје-

динаца. С тим у вези, Умберто Еко, сматра, „да бисмо слушаоца натерали да поклони пажњу премисама и аргументима, треба да подстакнемо његову пажњу; у овоме заједнички учествују преносни смисао и реторске фигуре, које представљају украсе помоћу којих говор постаје необичан и оригиналан, што има свој удео у информацији“ (Еко, 1973: 95)

Говорећи о „дизајн-техникама“ којима се персуазивно и детерминистички оплођују идеје како би могле делатно да мотивишу одређени тип политичког понашања, Тома Ђорђевић сматра, „да једна те иста идеја као ментална организација *sui generis*, чак и кад се симболички посредована комуникативно размењује, пре него што се дизајн-естетиком естетизује, не досеже ниво сопствене функционализације: остаје неделатна. Тек уколико се у ту претходно обликовану симболичку структуру уграде и симболички анекси са естетским импликацијама, она се преображава у прагматички функционалан садржај свести.“ (Ђорђевић, Т., 1990: 26)

На основу изнетих теоријских ставова, оправдано је разграничити појмове *политичке беседе* и *политичког говора*, и установити разврставање политичког беседништва (говорништва) према следећим критеријумима. Према говорнику на: 1) беседништво лидера и државника, 2) скупштинско (парламентарно) беседништво и 3) беседништво интелектуалаца и других ванстраначких личности. Према аудиторијуму на: 1) политичко беседништво намењено класичном аудиторијуму (јединство „места, времена и радње“) и 2) политичко беседништво намењено дифузном аудиторијуму (посредовано медијима масовног комуницирања – штампа, радио, телевизија, интернет). Према месту дешавања на: 1) институционално и 2) беседништво на јавним местима (тргови, арене, амфитеатри, остали јавни простори).

Под појмом политички говори, разумели бисмо све остале видове реторичког (говорног) иступања које срећемо у свакодневном (дневно-политичком) животу и којима најчешће, мада не и увек, не претходи посебна припрема. Ту бисмо сврстали: 1) скупштинске говоре и дебате, 2) предизборне говоре на митинзима, 3) страначке говоре и 4) дипломатске говоре. Поред условног одсуства категорије општости (окренутости ка великим државним интересима), политичке говоре (већину парламентарних политичких говора и дебата, па и страначких и дипломатских говора) одређује и категорија коју је Морис Угарди (Moris Hougardy) доводио у везу са актуелношћу и тренутношћу догађаја на које говорник реагује. (Угарди: 1966: 170) Стога он, слично Браниславу Нушићу, сматра

да се овакво политичко говорно иступање углавном заснива на карактеру нације и општем степену културе једног народа.

НОВА ПОЛИТИЧКА БЕСЕДА

Говорити о стилско - реторичким димензијама новијег политичког говорништва у Србији у периоду од 1988 – 2003, подразумева утврђивање релативно постојаних, диференцирајућих својстава и специфичности које се могу уочити у вербалној и невербалној комуникацијској пракси, сфери функционалне употребе језика и јавном беседничком иступању најзначајнијих актера ондашњег политичког живота.

Полазећи од класификација функционалних стилова у руској функционалној стилистици која разликује пет функционалних стилова: научни, публицистички, књижевноуметнички, административни и разговорни, преко чешке и пољске које ту класификацију проширују, све до новијих које су предложили Бранко Тошовић (2002) и Марина Катњић – Бакаршић (1999), уочава се да је *ораторски* (беседнички) тј. *реторички* стил у оквиру ових класификација посебно позициониран и издвојен. Наиме, Тошовић *ораторски* стил сматра *међустилом* (начином изражавања) који у себи садржи елементе двају или више функционалних стилова и сврстава га у исту групу са *сценаристичким*, *есејистичким*, *рекламним*, *мемоарским*, и *епистоларним* (Тошовић, 2002: 97), док је у класификацији Катњић – Бакаршићеве, која разликује примарне и секундарне функционалне стилове и њихове подстилове, реторички стил сврстан у секундарне функционалне стилове заједно са *есејистичким*, *сценаристичким*, *рекламним* и *стриповним*, уз наглашавање његове уже специјализоване сфере функционисања и разумевања на два подстила: *ораторски* и *дебатни*. (Катњић – Бакаршић, 1999: 23)

За разлику од наведених, у класификацији функционалних стилова према начелу да „специфичност сваког стила проистиче из особености функција језика у датој сфери општења“, коју је предложила Ирина Владимировна Арнолд (I.V.Arnold, 2002:56), *ораторски функционални стил* је постављен у надређен положај у односу на остале стилове (разговорни, поетски, публицистички и новинарски, пословни и научни), будући да је у потпуности у сагласности са интелектуално – комуникативном, волунтативном, емотивном, контактном и естетском функцијом комуникације.

Промишљањем наведених класификација функционалних стилова и посебне позиционираниости ораторског (беседничког) стила чија је комуникативна функција, претежно персуазивна, мада не искључује поетско-естетску функционалност, могли бисмо да у оквиру даље жанровске диференцијације, политичко говорништво сагледамо као претежно усмену реализацију ораторског стила. У њој долази до изражаја начело „ефицијентности као скупа вредносних обележја знака и стилски релевантног уобличења исказа који доприносе посебном комуникативном учинку“ (Симић, 1991: 228). Овакво теоријско становиште у коме је фигуративност политичког дискурса у сагласности са аргументативном (рационално – логичком и афективном) и убеђивачком функцијом, могло би се, донекле, довести у везу и са прагматичким односом знакова према интерпетаторима, о којем је у оквиру опште теорије знака, говорећи о три типа односа, семантичким, прагматичким и синтактичким, писао Чарлс Морис. (1975: 22)

Претпостављајући да је опозиција фигуративности/нефигуративности дискурса један од значајних критеријума којим се успостављају разлике између функционалних стилова и функционалностилског раслојавања језика, Марина Катњић – Бакаршић сматра, да је, иако, књижевноуметнички стил најближи полу фигуративности и дистрибуцији свих типова фигура и њихових варијетета, заступљеност различитих типова фигура (фигуративност дискурса) незаобилазан сегмент рекламног и реторичког стила и њихове аргументативне и убеђивачке функционалне усмерености. (Катњић – Бакаршић, 1999: 119) Као аргумент више, ова ауторка наводи да је „на ораторском стилу античка реторика заправо моделирала своје типологије и класификације фигура, што свједочи о његовој пријемчивости за све фигуре (осим, наравно, за метаграфе, будући да је ораторски стил доминантно везан за усмену реализацију), и то у функцији дјеловања на адресате, дакле, у убеђивачкој функцији“. (Ibid., 121)

Ако бисмо у анализи општих реторичких и стилских обележја новијег политичког беседништва, покушали да откријемо неке од заједничких садржајних и формалних специфичности, без обзира на то о којим говорницима и комуникацијским парадигмама да је реч, онда би, свакако, једна од доминантних била скраћивање, тј. губљење опширности већине говора из овог периода. Наиме, у односу на класично говорништво, али и реторичку праксу социјалистичког и самоуправног дискурса, новија политичка беседа је знатно краћа и отворенија, налик облику *ex tempore* или намерној импровизацији, а карактерише је и језгровитост мисли и губље-

ње места неодређености која би могла да политичку комуникацију учине неделотворном и нефункционалном.

Значењска згуснутост, једноставност и разумљивост, особине су новијег политичког беседништва, које се могу довести у везу са утилитарним, а неретко и манипулативним, тежњама којима се руководе говорници и њихови политички саветници, са циљем прилагођавања и делотворног утицаја на различите нивое политичког аудиторијума. Говорећи о облицима и техникама манипулативног деловања Филип Бретон својства губљења опширности и једноставности, доводи у везу са поступком манипулације, сматрајући да у данашње време говор мора бити јасан и отворен и да нејасноће нису дозвољене, јер је јасноћа већ сама по себи довољно заводљива. (Бретон, 2000: 79)

Могло би се утврдити да су наведена теоријска запажања, донекле у вези и са оним противуречностима савремене реторике које је Умберто Еко, говорећи о осцилацији између редунтантности и информације, доводио у везу са њеним различитим значењима („реторика као *проучавање општих услова излагања чији је циљ да убеди*, реторика као *генеративна техника*, тј. као овладавање аргументативним механизмима који омогућавају стварање убедљивих аргументација, и реторика као депозит *већ доказаних аргументативних техника* које је друштвено тело већ прихватило) и механизмима енкодирања и декодирања порука. (Еко, 1973: 96) Овде првенствено мислимо на однос између јасноће (отворености) и скривених (манипулативних) слојева политичке комуникације, који се, када је реч о новијем политичком беседништву, огледа у израженом комбиновању познатих (информативних) и неочекиваних форми и исказа, и на тај начин делотворније обликује и придобија политички аудиторијум за пласирање одређених идеја.

Говорећи на који начин говорништво засновано на функционалној употреби реторских фигура енкодира форме неочекиваног, Еко сматра да данашња „реторика не енкодира оне односе неочекиваног који би се супротставили свим системима очекиваног у коду или психологији слушаца: она енкодира само оне односе који се, иако уобичајени, могу уклопити у слушаочев систем очекиваног“. Она, дакле, енкодира „једну регулисану неочекиваност, тако да неочекивано и информативно не изазивају и не доводе у питање све оно што се зна, већ уверавају, односно делимично структуришу, оно што се већ зна“. (Еко, 1973: 98)

Поступак сажимања у беседничком преиначењу стварних чињеница доприноси, не само губљењу опширности, значењској згуснутости, језгровитости, једноставности и отворености као до-

минантним комуникацијским својствима модерног политичког говорништва, већ у себи као иманентна обележја садржи и манипулативност и заводљивост. Могли бисмо на овом месту, руковођени латинском изреком *Contrahit orator variant in carmine vates*²⁾, да поставимо питање, у којој мери је политичко беседништво, посебно када је реч о естетској функцији језика и карактеристикама говорничког стила, заправо слично поезији и уметности?

Један од могућих одговора можемо потражити ослањајући се на већ навођене теоријске ставове Умберта Ека. Он сматра да „за разлику од поетског говора који се ослања на минималну редундантност (минимално поштује очекивања примаоца) и намеће консументу извесно напрезање приликом интерпретације, преиспитивање кодова, које (у савременој уметности) може да достигне крајњу тачку подношљивости, реторика енкодира разумни тип информације.“ (Еко, 1973: 98) Реципијенти приликом пријема поетских порука имају, дакле, мноштво могућности њиховог дешифровања, док однос беседника и аудиторијума када је реч о рецепцији политичких порука, рачуна на одређену униформност и једнообразност у њиховом тумачењу и декодирању, при чему стилска цизелираност доприноси убеђивању аудиторијума и унификацији друштвене свести.

Сажетост и згуснутост израза је, изгледа, заједничко обележје поетског и политичког дискурса, са битном разликом што савремени беседник сажима (преиначава) стварносне чињенице да би понудио једнозначан, неупитан модел интерпретације политичких идеја, који је, уз то, у великој мери комуникацијски лишен семантичких шумова, док декодирање поетских идеја, подразумева неограничено мноштво нових значења које реципијенти у зависности од сопственог искуства различито дешифрују, ослањајући се и на личне кодове независно од кодова емитената.

У композиционом погледу већина политичких беседа и говора из овог периода, грађено је у складу са релативизовањем традиционалних схватања о постојању посебних целина које би по одређеном редоследу они требало да садрже. Уопштено говорећи, принципи савремене реторике и *publing speaking*-а (јавног говора) сугеришу, како то наводе Сима Аврамовић и Обрад Станојевић (2002), да се за припрему краћих говора примењује схема *пример – поента – аргументи*, коју је Дејл Карнеги (Carnegie), иначе, сматрао најделотворнијом формулом успешне политичке комуникације. У композиционом уређивању дужих политичких беседа, важно

2) *Беседник сажима, песници у песми мењају.*

је да се аргументација излаже у складу са развијеном логиком и оквирном поделом говора на увод (*premium, introduction*), главни део (*narration, body of the speech*) и закључак (*conclusio, conclusion*) тј. завршетак говора. (Аврамовић, С.; Обрадовић, С, 2002: 212 – 226)

Чини се да су ондашњи политички говорници у Србији, углавном своје беседе и политичке говоре градили у складу са наведеним принципима, док је релативизовање начела традиционалне реторике, мање видљиво када је реч о општим карактеристикама говорничког стила. Он се, иако опуштенији и непосреднији у односу на класичан, у великој мери може уклопити у троделну поделу говорничког стила на једноставан, умерен и узвишен, која датира још из римског периода.

Поред наведених општих особина новијег политичког беседништва, могло би се рећи да се принципи нове реторике, тј. основне разлике између класичне и модерне реторике о којима говоре Обрад Станојевић и Сима Аврамовић (2002), могу препознати у политичком говорништву настајалом у Србији од 1988. до 2003. Чињеница је да су политичке беседе и говори у овом периоду краћи и сажетији, да се њима у мањој мери утиче на емоције, а више на разум. Они су мање драматични у саопштавању основних идеја, а њихов стил је опуштенији и непосреднији. Неоспорно је да класична правила о композицији говора бивају релативизирана и остају да важе само у општим назнакама, као и то да су императиви савременог политичког беседништва садржани у занимљивости, анегдотском карактеру, стварању утиска о импровизованости изговореног и примени нових сазнања о политичком аудиторијуму.

МОДЕРНА ПОЛИТИЧКА БЕСЕДА У СРБИЈИ У СВЕТЛУ АКТУЕЛНИХ ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКИХ ПРОМЕНА

Модерна политичка беседа представља једно од важнијих (темељно иновираних) персуазивних средстава у политичком комуницирању, којим се пласирају политичке идеје, у извесној мери (покретањем – лат. *movere*) утиче на ставове грађана и формирање јавног мишљења, у тежњи политичких субјеката да освоје власт, учествују у власти, допринесу промоцији одређених идеја и успостављању другачијег или очувању постојећег државног поретка. У односу на раније политичко беседништво, нова политичка беседа представља разнолико иновирани жанр.

Крајем осамдесетих и почетком деведесетих година XX века, Србија се, као и остале републике тадашње СФРЈ, суочава са економским и политичким изазовима и неопходношћу спровођења крупних друштвених промена које су у ширем геополитичком контексту, поред осталог, биле мотивисане сменом власти комунистичких партија и распадом социјалистички уређених држава на простору Источне и Централне Европе.

Ако бисмо покушали да опишемо позадину настанка, распон тема, садржину и форму политичког беседништва у првим годинама обнове вишепартизма у Србији, у односу на говорништво из периода самоуправног социјализма, онда би уз увиђање могућности преливања глобалних политичких промена на наш регион, свакако требало сагледати политичке прилике после вишестраначких избора у Србији 1990.

Упркос томе што су поједине политичке странке окупљае интелектуалце и истакнуте личности из света науке, културе и уметности који су доносили нове идеје и другачији политички говор, на првим вишестраначким изборима за председника и парламент у децембру 1990, победили су Слободан Милошевић и Социјалистичка партија Србије.

Како су ови догађаји утицали на политичко комуницирање, настајање доминантних реторичких комуникацијских модела и развој модерног политичког беседништва? Новоизабрана политичка елита и њен најистакнутији представник и говорник Слободан Милошевић, сачињавали су *првостепену (надређену) модел политичког комуницирања*, насупротив коме су се, у зависности од расподеле реалне политичке моћи, формирали *другостепену (подређену) комуникацијски модели* и политичко беседништво и политички говори који су настајали под окриљем појединих опозиционих политичких странака и њихових лидера и идеолога (Драгољуб Мићуновић, Вук Драшковић, Зоран Ђинђић, Коста Чавошки, Војислав Коштуница, Војислав Шешељ, Слободан Гавриловић и др.).

Трећестепену (алтернативну) парадигму политичког комуницирања сачињавале су политичке беседе и говори интелектуалаца, културних радника и осталих истакнутих појединаца (Борислав Михајловић – Михиз, Добрица Ћосић, Драгослав Михаиловић, Матија Бећковић, Александар Деспић, Љубомир Симовић и др.), који су својим јавним деловањем и пласирањем одређених политичких идеја и ставова, углавном подржавали тежње опозиционих странака или су заузимали неутралну улогу, залажући се за расветљавање сложених државних и националних питања и тумачење „духа времена“. (Морен, 1979)

Овакво разврставање модела политичког комуницирања до некле је мотивисано теоријским претпоставкама које је Франце Врег изнео у својој књизи *Демократично комуницирање* (1990). Говорећи о парадигмама демократског комуницирања, он у историјској пракси друштвених система препознаје две комуникацијске парадигме које се међусобно преплићу: *парадигму ауторитарног* и *парадигму демократског* комуницирања. „Дистрибуција политичке моћи у сваком друштву зависи од сразмере снага међу класама или групама. Очито је да је моћ у свим друштвеним системима подељена неједнакомерно и да је концентрисана у владајућој социоекономској и политичкој елити или државно – партијској политократији. Зато готово у свакоме друштву постоји *доминантни комуникацијски систем* политичке странке на власти или коалиције, односно хегемонистичке партије са „савезничким“ партијама. Уједно постоји (манифестни или латентни) *алтернативни комуникацијски систем* „невладајућих“ класа или група, политичких опозиција, етничких мањина и субкултура.“ (Врег, 1990: 266-275)

Ако бисмо првостепени (надређени) модел политичког комуницирања изједначили са парадигмом ауторитарног комуницирања, тј. ауторитарног политичког беседништва, а остала два комуникацијска модела, условно (у смислу демократске легитимисаности политике), сврстали под парадигмом демократског политичког говорништва, онда бисмо компаративним сагледавањем ових теоријских модела, добили јаснију слику о природи политичког беседништва у Србији у време вишепартијског система. Наравно, све време треба бити свестан чињенице да у оквирима ових доминантних парадигми политичког беседништва, може доћи до изражаја начело амбивалентности, тј. да је могућ уплив појединих идеја из једне комуникацијске парадигме у другу и обратно.

Такође се не сме занемарити ни чињеница на коју указују поједини теоретичари, да успостављање страначког плурализма током деведесетих година у бившим југословенским републикама и осталим посткомунистичким државама, и покушај трансформације и преласка из ауторитарног у демократски друштвени поредак, није било довољно социјално утемељено, већ је реч о привидном, симулираном процесу који је од стране владајућих политичких елита дошао „као једна врста политичке одлуке да се промијени начин на који се игра политичка игра, да се уведе оно што је, колико је политички могуће, различито од старог модела који је, начелно гледано, био модел у којему је монолитност била заштићена вриједност.“ (Пуховски, 2005: 16)

Стога када говоримо о ауторитарној и демократској (демократски легитимисаној) парадигми политичког комуницирања, а самим тим и политичког беседништва настајалог у Србији од 1988. до 2000. године, као периоду у ком се јасно уочава дихотомија између ових комуникацијских парадигми, насупрот говорништву настајалом после 2000. године у ком је та дихотомија привидно укинута, а ауторитарни концепт замаскиран експанзијом либерално–демократске реторике (Борис Тадић, Чедомир Јовановић), могао бити свесни свих наведених друштвених противуречности.

АУТОРИТАРНА И ДЕМОКРАТСКА ПАРАДИГМА ПОЛИТИЧКОГ КОМУНИЦИРАЊА

Парадигма ауторитарног политичког беседништва, у сагласности је са говором владајуће политичке партије и њених најистакнутијих говорника који су у периоду од 1988. до 2000. године, непосредно, или посредством контролисаних медија, изражавали своја политичка уверења и ставове о најважнијим државним и националним питањима. Будући да је Социјалистичка партија Србије од 1990. била владајућа политичка партија, уз повремене коалиције са појединим политичким партијама (Српска радикална странка), политичко говорништво њених наистакнутијих чланова и највиших државних функционера, било је у формалном, али и у садржинском погледу, иако иновирано и освежено националном тематиком и употребом историјских реминисценција из далеке српске прошлости, у великој мери засновано на говорништву из периода самоуправног социјализма.

Очување државне заједнице, тзв. „крње Југославије“, после отцепљења и проглашавања независности свих осталих република, сем, у то време, Црне Горе, била је основна идеја којом су се руководили говорници ауторитарне парадигме политичког беседништва. Око ове стожерне идеје, која је после 2000. године почела да слаби и резултовала, најпре, променом назива државе Савезна Република Југославија у Србија и Црна Гора, а потом и настајању две независне државе, окупљале су се све остале важније идеје тадашњег политичког беседништва.

Наслеђе социјалистичког, монолитног, говора, уочава се у затворености оваквог политичког говорништва у догму и тоталитарне обрасце политичког промишљања, и неспремности њених говорника да досегну идеје компромиса и консензуса. За овакво говорништво, могло би се рећи, да почива на крајностима и искључивостима, као и на дефицитарности политичке културе говора. У

формалном погледу оно је потпомогнуто бирократским језиком и монолитним језичким обрасцима, а једним делом и речником социјалистичког, самоуправног, говора.

Ауторитарна парадигма политичког беседништва, у првим годинама обнове вишепартизма, све до свргавања са власти Слободана Милошевића и Социјалистичке партије Србије 2000. године, израста у свом идејно– политичком и реторичком становишту на двострукој супротности. У супротности је са демократском парадигмом политичког беседништва и њеним говорницима у Србији, али и са глобалним идејама европске и светске демократије. Руководила је на унутардржавном политичком плану идејом завади и владај (*divide et impera*), што многи међусобни сукоби тадашњих опозиционих партија и лидера доказују, а на спољнополитичком плану монолошком и неспремношћу за реални политички дијалог и постизање консензуса.

У најопштијем смислу говорнике ауторитарне парадигме политичког беседништва, изузимањем говорника из редова Српске радикалне странке који су унутар овог комуникацијског модела развили посебан облик демагошко-милитантног беседништва (Војислав Шешељ, Томислав Николић, Александар Вучић), карактерише окренутост ка прошлости и успостављеним вредностима самоуправног социјализма, привидно заогрнутог обландом демократизма, и неспремност за успешно суочавање са проблемима садашњице и исправно предвиђање будућности (политичка визија).

Њена доминација у Србији, најизраженија је у периоду од 1988-2000, после чега доживљава промене и заокрет на идеолошко- политичком плану. Смена државне власти после 5. октобра 2000. године и успостављање власти новоизабраних политичких елита, преузимање највиших функција у Социјалистичкој партији Србије од стране новоизабраног руководства и прегруписавање политичких снага, довели су, донекле, до постепеног слабљења напетости између доминантних комуникацијских модела политичког беседништва, и укидања „оштрих граница“ између њих. Процеси демократизације политичког комуницирања, и условљеност локалних политичких дешавања, глобалним идејама и политичким процесима, створили су другачији друштвену и геополитичку основу за настанак новог политичког беседништва.

Говорници демократске парадигме политичког беседништва, своје говорништво углавном граде на негацији ауторитарног реторичког наслеђа и говорништва владајуће политичке елите, залажући се за процесе демократизације и европске модернизације, али и умерено, националистичко приступање решавању српског држав-

ног питања. Поред реторичког залагања за отклањањем раскола између идеја националног и грађанског, традиционалног и модерног, цивилизацијског и назадног, у овом политичком беседништву, иако различито схваћене, изражене су тежње за редефинисањем колективног идентитета друштва и успостављање демократских вредности. Иако полиморфна и у одређеној мери заснована на противуречностима, ова комуникацијска парадигма, изнедрила је неке од темељних вредности вишепартизма – спремност на јавно изражавање различитих политичких гледишта, слободу мисли и говора, право на другачије мишљење и политичко опредељење и делање.

Између двеју доминантних парадигми политичког беседништва, ауторитарне и демократске, појављује се још од почетка деведесетих година оштра подељеност и успостављају различити идејни и реторички критеријуми у односу на начине освајања и очувања власти, вођења државне политике и промовисања главних националних интереса и циљева. Будући да је припадницима ауторитарне парадигме политичког беседништва, примарни циљ био очување освојене власти у нестабилним политичким приликама, економској кризи, ратовима и годинама сукобљавања са политиком водећих светских сила, њени говорници су прилично ниподаштавалачки, а неретко и коришћењем „говора мржње“, изражавали своје ставове према политичком деловању противника и опозиционих политичких лидера у Србији.

Најчешће су политичке беседе у оквиру ауторитарне парадигме политичког беседништва, идејно - реторички биле конципиране тако, да су поред основних политичких порука и експлицитних идеја које су се могле уочити у спољашњој, композиционој равни беседа, садржале и оне, мање опште, догматске и демагошке слојеве, који су, заправо, имали за циљ „наговор“ аудиторијума за остваривање конкретних политичких циљева појединаца или група које су се бориле за власт.

Политички језик, иако разумљивији и једноставнији, у равни своје практичне употребе, ипак повремено поприма особине бирократског језика, као што су општост, неодређеност, вишак речи, употреба речи страног порекла, фразирање. Тиме је остављено довољно простора за поље деловања традиционалних образаца, ауторитарног, социјалистичког говора и вербално замагљене истине.

Политички лидери опозиционих странака, интелектуалци и остале личности изван политичког живота, у покушају одбране лоше репутације раније праксе политичког говорења, као говорници у оквиру демократске парадигме политичког беседништва,

понекад интуитивно, „по слуху“, усвајају нове реторичке идеје под утицајем западних реторских школа и посредством својих говора покушавају да успоставе нов однос према једном делу политичког аудиторијума који престаје да буде монолитан, постајући све више активан и критички настројен. У исто време, у оквиру, владајуће, ауторитарне парадигме политичког беседништва, у односу на већински аудиторијум, непосредно и посредством контролисаних државних медија, делује значајан број политичара и говорника који су још увек у водама догматског социјалистичког говорништва ослоњеног на бирократски језик.

Политичко беседиштво настајало насупрот доминантне комуникацијске парадигме и реторички легитимисано и засновано на идејама правде, демократског компромиса, слободе и права појединаца на политичко опредељење, као и на вредностима парламентарне и уставне демократије, изнедрили су у првим годинама вишепартизма говорници, вође и лидери, углавном из неколико водећих опозиционих партија Драгољуб Мићуновић, Никола Милошевић, Вук Драшковић, Зоран Ђинђић, а потом и Војислав Коштуница, Весна Пешић, Слободан Гавриловић и др.

БЕСЕДНИК – БЕСЕДА – МЕДИЈИ – ПУБЛИКА

Од античког времена до савременог политичког говорништва, у односу према аудиторијуму, променио се начин али не и смисао политичког комуницирања. Придобивање, уверавање и убеђивање слушалаца (грађана- бирача) „у функцији освајања, одржања или промене власти“ (Славујевић, 2007: 9) и даље су примарни циљеви ове делатности.

Класични аудиторијум, његову просторну и временску лоцираност, заменио је дифузни (расути), а комуницирање у групама „већим од примарних, а извесно мањим од онога што се назива масовном публиком“ (Милетић, М., Радојковић, М., 2005:80), у којима се комуникација одвија између говорника и публике састављене од појединаца које повезује заједнички интерес и која „има за дубљу претпоставку заједничку склоност већег броја људи, истоветност њихових укуса и доживљаја“ (Ђорђевић, Т., 1989:90), замењено је масовним комуницирањем и, сходно томе, масовном публиком.

У складу са овим променама и развојем различитих облика комуникационе праксе, променили су се и начини утицања на аудиторијум и формирања јавног мњења. Све већу улогу коју у процесу политичке комуникације у Србији преузимају медији, а

посебно убрзани развој Интернета од средине деведестих, релативизују традиционална схватања улоге беседника и публике. Између беседника, беседе и публике, као неизоставна карика, појављују се медији масовног комуницирања. Могло би се рећи, да без медијског посредовања не би било ни беседника чији би се глас могао чути. Посебно не оног који у процесу уверавања и убеђивања слушалаца не познаје границе.

Медији постају беседников лавиринт огледала, умножавајући слику и речи до несагледивог мноштва оних који се у том лавиринту затичу као публика. Питање које заокупља савремене политичке беседнике зато више није, и не може бити, „коме се обраћају“, јер они теже да се обрате „свима“, чинећи то без престанка, свесни чињенице да у „виртуелној агори“ увек постоји неко ко ће их видети и чути.

Овај процес, међутим, ако се изузме мултимедијалност, целовитост и свеобухватност комуникације посредством Интернета, садржи и извесна ограничења. Наиме, паралелно са све наглашеном улогом телевизије као најмоћнијег средства у политичкој комуникацији, директни преноси и снимци јавних наступа политичких беседника, остају у сенци мноштва политичких говора и делова говора просечног и испод просечног квалитета. Они чине саставни део телевизијских дуела, изјава, интервјуа, рекламних спотова и осталих телевизијских жанрова који разбијају целовитост и перформативност политичког беседништва, представљајући га у медијским фрагментима.

Утицај мас-медија одразиће се и на квалитет политичког беседништва, узимајући у обзир свест беседника и сазнање да ће њихов говор бити „прослеђен“ масовној публици. Неизоставно, они ће садржај и форму политичких беседа, као и остале појединости јавног наступа, прилагођавати захтевима новог времена и „новог аудиторијума“. Истовремено, мас-медији би развијеним техникама манипулативног завођења могли допринети вредносном изокретању, реинтерпретацији и „очекивано-једнозначном“ енкодирању изговорених речи у зависности од владајуће идеологије, уређивачке политике и интереса власника медијских корпорација.

Овде треба указати да су центри политичке моћи управо током деведесетих посредством беседништва разматраног у оквиру ауторитарне парадигме политичког комуницирања, организовањем масовних митинга („догађања народа“) и њиховим дуплицирањем у форми телевизијских спектакла (Милошевићева беседа на Газиместану 1989), тежили ка успостављању модела јавности који неупитно репрезентује власт. У таквом моделу слушаоци се

изједначавају са масом, умањује се значај индивидуалних разлика и негира критички потенцијал публике. Они су у функцији власти, уколико не подражавају њене тежње, проглашавају се „шачицом окупљених“ чије се мишљење не уважава и не чује. Говорник се обраћа маси која је „он сам“, а сви остали елементи (иконографија јавног наступа, транспаренти, песме), прилагођени су таквој комуникацији и том „ритуалу“.

Насупрот томе, говорништво у оквиру демократске парадигме политичког беседништва, одржавано на протестним окупљањима и митинзима, страначким скупштинама и трибинама, будући да је већина медија током деведесетих била под контролом власти, у већој мери је окренуто „мислећим персонама“ и „присутној“ публици.

Чини се, ипак, да будућност политичког беседништва, ако се узму у обзир појединости о аудиторијуму и доминацији појединих телевизијских жанрова у односу на друге, није неизвесна, али ни светла. Оно ће наставити да постоји и у свом класичном, али и медијски посредованом облику, док год његов примарни циљ буде било „освајање аудиторијума“, односно, док год постоји тежња политичких субјеката да освоје власт и утичу на формирање ставова грађана-бирача и јавног мњења.

Веродостојност изговорених речи, њихова истинитост и целовитост, вероватно ће посредством медијске манипулације сазнајним садржајем порука и њиховом естетизацијом, у чему, свакако, предњачи телевизија, допринети развоју некритичности и све већем ослањању аудиторијума на визуелну димензију интерпретације политичких беседа и говора.

Наравно, док год је политичке борбе, постојаће потреба и за осталим персуазивним средствима политичке комуникације и облицима промоције. Док ће политичко беседништво посредовано штампом, радијом и телевизијом, за разлику од оног које се изводи на јавним просторима и у институцијама пред окупљеним слушаоцима, до медијске публике долазити, најчешће у фрагментима, могло би се очекивати да ће Интернет и „виртуелне агоре“, промовишући га пред мноштвом умрежених слушалаца, допринети његовој реafirмацији и поновном процвату.

*

* *

Дефинишући политичко беседништво и истражујући општа реторичка и стилска обележја новијег политичког говорништва у Србији од 1988. до 2003, покушали смо да докажемо да је модерна политичка беседа представљала једно од најзначајнијих комуника-

цијских средстава политичке борбе, средство за пласирање политичких идеја, али и манипулације, као и формирања јавног мњења и освајања власти.

У уводном делу рада, приступили смо дефиницији појма и функције политичког беседништва, бавећи се његовим жанровским специфичностима, при чему смо указали на неопходност успостављања прецизне појмовне дистинкције између политичких беседа и политичких говора.

Уочавањем најзначајнијих политичких идеја и сагледавањем ширег геополитичког значења политичких промена, историјских, културних и социјалних околности, у централном делу рада истраживали смо видове њиховог реторичког представљања. На основу теоријског модела о постојању доминантних комуникацијских парадигми, ауторитарне, демократске и либерално– демократске, покушали смо да применом компаративног и аналитичко-синтетичког метода, истражимо општа реторичка и стилска обележја новијег политичког беседништва.

Посматрајући политичко беседништво као претежно усмену реализацију ораторског (беседничког) стила, истицањем његових прагматичких, релационих, обликотворних и перформативних димензија, анализирали смо садржајне и формално-естетске иновације и моделе функционалне употребе језика у синхронијској перспективи у оквиру доминантних комуникацијских парадигми од 1988. до 2003.

У завршном делу рада указали смо на специфичности групног и масовног коминицирања и разлике између публике као субјекта комуницирања у већим друштвеним групама и масовне публике, са намером да докажемо да су развој медија масовног комуницирања и различитих облика комуникационе праксе, утицали и на политичко беседништво.

Истраживање стилско - реторичких особености политичког беседништва од 1988. до 2003, уз незаобилазно сагледавање социо-историјског контекста, унапредило је разумевање значајних реторичких и политичких дилема, али допринело и отварању нових питања из граничних научних области.

Стварање јасније слике о жанровском и реторичко-стилском профилу нове политичке беседе, могло би бити подстицај другим проучаваоцима да се надовежу на истраживану област и наставе проучавања политичког беседништва, али и других говорних и мултимедијалних средстава политичке комуникације (скупштинских говора и дебата, предизборних говора на митинзима, страначких говора, дипломатских говора, изјава и интервјуа, предизборних слогана и парола, рекламних спотова), која су настајала у

овом, али и у временском периоду после 2003, који није обухваћен овим радом.

Marko M. Djordjevic

**TOWARD A DEFINITION OF POLITICAL
ORATORY – AUTHORITARIAN AND
DEMOCRATIC POLITICAL COMMUNICATION**

Summary

This paper explores the political (deliberative) oratory, placing an emphasis on general rhetorical and stylistic features of recent political rhetoric in Serbia since 1988. to 2003.

Looking at it as one of the most significant communication instruments of political struggle, an instrument for the launching of political ideas, but also an instrument of political manipulation, we started defining the concept and functions of political rhetoric and discuss the specifics of its genre and modality.

On the basis of a theoretic model on the existence of dominant communication paradigms, the authoritarian, the democratic and the liberal one, general and specific rhetorical and stylistic traits in the speeches of most prominent participants of the then political life.

The manners in which spoken word, via massmedia, both directly and indirectly, influenced the auditorium and shaped the public opinion were particularly observed. The stress was on political oratory as „a skill of persuasion“, as well as on the relationship speaker – speech – the media- listeners.

Key words: political oratory, political speech, political communication, political speakers, rhetoric, oratory, political ideas, skill of persuasion, listeners, mass audience.

ЛИТЕРАТУРА

- Аристотел, (2000), *Реторика*, Плато, Београд.
 Arnold, I. V. (2002), *Stylistics of Modern English*, Moscow.
 Аврамовић С., Станојевић, О. (2002), *Ars rhetotica – вештина беседништва*, Службени лист СРЈ, Београд.
 Аврамовић, С. (2008), *Rhetorike techne – вештина беседништва и јавни наступ*, Службени гласник, Београд.
 Арент, Х. (1998), *Извори тоталитаризма*, Феминистичка издавачка кућа, Београд.
 Арент, Х. (1994), *Истина и лаж у политици*, Филип Вишњић, Београд.

- Брегон, Ф. (2000), *Изманипулисана реч*, Клио, Београд.
- Врег, Ф (1990), *Демократично комуницирање*, Марибор.
- Ђорђевић, Т. (1989), *Теорија информација*, Београд.
- Ђорђевић, Т. (1990), *Увод у комуникологију*, Београд.
- Еко, У. (1973), *Култура, информација, комуникација*, Нолит, Београд.
- Катнић-Бакаршић, М. (1999), *Лингвистичка стилистика*, Open Society Institute, Budapest.
- Кластр, П. (2002), „Археологија насиља: рат примитивних друштава“, у: Чedomir Чупић, *Политичка антропологија*, хрестоматија, Факултет политичких наука Универзитета, Београд.
- Кон, Ж. (2001), *Естетика комуникације*, Клио, Београд.
- Милетић, М., Радојковић, М., (2007), *Комуницирање медији и друштво*, Нови Сад.
- Милић, Д. (2004), *Политичка беседа модерне Србије*, Београд.
- Милић, Д. (2006), *Српски политички говор модерног доба*, Службени гласник, Београд.
- Морен, Е. (1979), *Дух времена*, БИГЗ, Београд.
- Нушић, Б. (2009), *Реторика*, Чигоја штампа, Београд.
- Ostin, J.-L. (1970), *Quand dire, c'est faire*, Editions du Seuil, Paris.
- Петровић, С. (1995), *Реторика*, Савремена администрација, Београд.
- Попер, Карл Р. (1993), *Отворено друштво и његови непријатељи*, БИГЗ, Београд.
- Пуховски, Ж. (2005), „Политички плурализам без социјалног утемељења“, у: Зборник радова и избор из дискусије: *Слаба друштва и невоље с плурализмом*, Фондација Heinrich Voell, Загреб.
- Славујевић, З. (2002), *Политички маркетинг*, ФПН, Чигоја.
- Тадих, Ј. (1995), *Реторика - Увод у вештину беседништва*, Филип Вишњић и Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд.
- Тошовић, Б. (2002), *Функционални стилови*, Београдска књига, Београд.
- Тркуља, Ј. (2005), „Тегобна транзиција у Србији“, у: Зборник радова и избор из дискусије: *Слаба друштва и невоље с плурализмом*, Фондација Heinrich Voell, Загреб.
- Трубецкој Н.С. (1939), (Trubetzkoy, Nikolai Sergejevitch), *Grundzüge der Phonologie*. Praha : Travaux du Cercle linguistique de Prague 7.
- Угарди, М. (M. Hougardy) (1966), *Le parole en public*, Bruxelles.
- Чоловић, И. (2000), *Бордел ратника*, Библиотека 20. век: Круг, Београд.
- Чупић Ч., (2002) *Политичка антропологија: хрестоматија*, Чигоја штампа, Београд.

Resume

Defining the political oratory and exploring general rhetorical and stylistic features of recent political oratory in Serbia, from 1988 to 2003, we tried to prove that modern political speeches represented one of the most important communication tools of political struggle, a means for placing political ideas, and manipulation, as well as the formation of public opinion and ascending to power.

In the introduction, we have approached the definition of the functions of political oratory, dealing with the specifics of its genre, in which we pointed out the necessity of establishing a precise conceptual distinctions between political oration and political speech.

Apart from defining the most important political ideas and discussing the wider meaning of political change within current geopolitical, historical, cultural and social circumstances, in the central part of the paper we have investigated the rhetorical aspects of their presentation. Based on the theoretical model of the existence of the dominant paradigms of communication, authoritarian, democratic and Liberal-Democrat one, we tried using a comparative synthetic and analytical methods, to examine general rhetorical and stylistic features of recent political oratory.

Looking at the political oratory as primarily a verbal realization of rhetoric style, emphasizing its pragmatic, relational, and performative dimension, we have analyzed the content and formal aesthetic innovation as well as functional models of language use in a synchronic perspective within the dominant paradigm of communication between 1988 and 2003.

In the final part, we have pointed out the specificities of group and mass communication and the differences between the audience, as the subject of communication in large social groups, and the mass audience, in order to prove that the development of mass media and various forms of communication practices has influenced the political oratory.

The study of style - the rhetorical features of the political oratory from 1988 to 2003, with the inevitable perception of socio-historical context, has improved the understanding of important rhetorical and political dilemmas, but also contributed to the creation of new issues in the border areas of science.

Creating a clearer picture of the genre and rhetorical-style profile of a new political orations, might be the incentive for other scholars to build on researched area of study and teaching of political oratory, and other voice and multimedia means of political communication (speech and parliamentary debates, election speeches on rallies, party speeches, diplomatic speeches, statements and interviews, election slogans and slogans, commercials), which were created in the mentioned period and in the period after 2003, which is not covered in this paper.

* Овај рад је примљен 11. маја 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. јуна 2012. године.